

Ἐπειδὴ σοι³⁸ τῶν ἄλλων τούτου μᾶλλον μεμέληκεν, ἵνα ὑπὸ δεξιῷ δηλαδὴ ὀργάνῳ ὁ νοῦς σοι τὰ θεωρήματα ταῖς ἐφεξῆς ἐλλάμπη δυνάμεσι τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ εὐδαιμονεῖν σε ἐντεῦθεν εἴη, ἐν γαλήνῃ τε καὶ καταστάσει τοῦ πνεύματος· καὶ πάλαι δ' ἔμοιγε χρέος ἀποτινῶναι σοι ὧν ἂν ἡμῶν ἐν χρεῖα γένοιο τῆς τέχνης καλῶν, ἀμέλει καὶ ὑπέικειν καὶ ἐγχειρεῖν προσῆκον ἔδοξε τοῖς ἀρίστοις τε καὶ τελεωτάτοις τῆς τέχνης θεωρήμασι, καὶ τῷ τηλικούτῳ χαρίζεσθαι σοι φίλῳ καὶ θείῳ πατρί. Ὅτι μὲν γὰρ τῶν ἐν ἰατρικῇ θεωρημάτων πέρας, ἢ τοῦ ἐν ἡμῖν ψυχικοῦ πνεύματος θεωρία, ᾧ δὴ πνεύματι αἱ τῆς λογικῆς ψυχῆς δυνάμεις ἐλλάμπουσιν, ἀρχὴ δὲ αὐθις τοῦτο καὶ οἷον ὑποβάθρα τῶν κατὰ τὸν νοητὸν διάκοσμον πολιτευομένων ἀνδρῶν, αὐτὸς τ' ἂν ἀκριβῶς εἰδείης, καὶ ἰκανῶς γε περὶ τούτων ἡμῖν, ὡς οἴσθα, πεφιλοσόφηται ἔναγχος.

---

³⁸ Ἰ τοι.

Έχει γίνει λοιπόν μεγαλύτερη μέριμνα από εσένα για αυτό το ζήτημα, από ό,τι για άλλα, έτσι ώστε ο νους σου, μέσω καταλλήλου οργάνου <δηλαδή του πνεύματος>,³⁹ να φωτίζει τα θεωρήματα για τις υπόλοιπες δυνάμεις της ψυχής,⁴⁰ και να κατακτάς έτσι ευδαιμονία μέσω της γαλήνης και του καταλαγιάσματος του πνεύματος. Από παλιά ήταν χρέος μου να σου ανταποδίδω όσα καλά θα συνέβαιναν σε εμάς από τη χρήση της ιατρικής τέχνης.⁴¹ Και πράγματι μας φάνηκε πρόπον τα άριστα και τελειότατα θεωρήματα της ιατρικής τέχνης και να τα υπακούμε και να τα εμπιστευόμαστε, και να τα χαρίζουμε σε εσένα τον τόσο σημαντικό φίλο και θείο πατέρα⁴².

Το γεγονός μεν ότι η θεωρία του ψυχικού πνεύματος, το οποίο βρίσκεται μέσα μας και μέσω του οποίου φωτίζονται οι δυνάμεις της λογικής ψυχής, αποτελεί όριο⁴³ των θεωρημάτων της ιατρικής, κι από την άλλη αποτελεί αρχή και, τρόπον τινά, υπόβαθρο των ανδρών που πραγματεύονται τα σχετικά με τον κόσμο των νοητών και εσύ ο ίδιος το γνωρίζεις ακριβώς, και εγώ έχω ασχοληθεί ικανοποιητικά περί αυτών των ζητημάτων πρόσφατα, καθώς γνωρίζεις.⁴⁴

---

³⁹ Δηλ. του πνεύματος, το οποίο, με την υιοθέτηση κατάλληλης διαίτας, θα καταστεί ακόμα πιο υγιές, και θα επιτελεί τις λειτουργίες του κατά τον καλύτερο δυνατόν τρόπο.

⁴⁰ Κατά σειρά δυνάμεις: Η κατά σειρά κατάταξη των δυνάμεων της ψυχής που παρουσιάζει ο Ζαχαρίας βασίζεται σε αυτή που κάνει ο Αριστοτέλης στο *Περί ψυχής*, η οποία και υιοθετήθηκε από τους νεοπλατωνικούς υπομνηματιστές του *Περί Ψυχής*. Ο Ιωάννης Ζαχαρίας αντλεί την ανάλυση των ψυχικών δυνάμεων που κάνει στη συνέχεια του κειμένου πιθανότατα από το υπόμνημα του Φιλοπόπου στο *Περί Ψυχής* του Αριστοτέλη.

⁴¹ Από εδώ συνάγουμε ότι πιθανότατα ο Ιωσήφ ο Φιλόσοφος μετέδωσε στον Ιωάννη Ζαχαρία κάποιες βασικές γνώσεις ιατρικής (ίσως πριν ακόμα γίνει ιατρός) και για το λόγο αυτό θέλει να του ανταποδώσει καλό. Σε αυτό το χωρίο βασίζεται ο Κουρούσης για να υποστηρίξει ότι: «ούτω τὸ λεγόμενον ὅτι ὁ Ἰωάννης Ζαχαρίας διετέλεσε μαθητῆς τοῦ Ἰωσήφ τοῦ Φιλοσόφου δὲν ἐυσταθεῖ ἐπὶ τῶν ἰατρικῶν σχέσεων αὐτῶν». Βλέπε Κουρούσης, οπ.π., σελ. 353. Αυτό το αναφέρει επειδή στο παρελθόν είχε υποστηριχθεί από τον Γ. Πεντόγαλο ότι ο Ζαχαρίας διετέλεσε μαθητής του Ιωσήφ (Βλέπε 'Οί Ἰατρικὲς Γνώσεις Ἰωσήφ τοῦ Ρακενδύτη καὶ ἡ Σχετικὴ Ἀνέκδοτη Ἐπιστολὴ τοῦ Μιχαὴλ Γαβρᾶ', Ανακοίνωση στην Ἑλληνικὴ Ἐταιρεία Ἱστορίας τῆς Ἰατρικῆς.σελ. 5-12, Αθήνα 1970). Ὅμως βλέπε Βυζάντιος: «ἀποτίνυ(ννυμι) καὶ ἀποτίνω = πλωρόνω, ξεπληρόνω, ἀνταποδίδω, ἐξοφλῶ», θεωρῶ λοιπὸν ὅτι τὸ ρῆμα αὐτὸ ἀφήνει νὰ ἐννοηθεῖ πράγματι ἐκεῖνο που ἐννοοῦσε ὁ Πεντόγαλος.

⁴² Θείο πατέρα μπορεί να τον αποκαλεί είτε διότι είναι –μοναχός-ασκητής- είτε διότι είναι Πνευματικός του Πατέρα είτε και για τα δύο.

⁴³ Φτάνει δηλαδή ως εκεί η ιατρική θεωρία, δεν προχωρά πέραν αυτού.

⁴⁴ Ο Ζαχαρίας, λοιπόν, είχε μιλήσει προηγουμένως σχετικά με τη θεωρία του ψυχικού πνεύματος στον κύκλο που περιέβαλε τον Ιωσήφ. Φαίνεται ότι ενδιέφεραν πολύ τον Ιωσήφ

Ὅτι δὲ καὶ κλίμαξι τισὶ καὶ γεφύραις αἱ κατὰ τὴν φιλοσοφίαν θεωρίαι εἰκόασιν, ἀπὸ τῶν ταπεινοτέρων ἐπὶ τὰ τιμιώτερα τὸν νοῦν ἐπανάγουσαι, δέονται δ' ὅμως καὶ τῆς ἀπ' ἀλλήλων ἐπικουρίας, κἀντεῦθεν ἂν εἴη δῆλον· νοῦς μὲν γὰρ καὶ ὅσαι περὶ αὐτὸν ψυχῆς ἐνέργειαι, οἷς ἂν τὰς καθ' αὐτὰ δυνάμεις ἐκπέμψαιεν, ταῦτα διαφανῆ τε καὶ εὐτόπωτα διατελεῖν ἐθέλουσι. Ταῦτα δ' οὐκ ἂν ἀπὸ τῆς τέχνης ἐπανασώσαιεν τὸν αὐτοῖς προσήκοντα λόγον, ὅσος ἔν τε κράσει καὶ ποιότητι καὶ ποσότητι θεωρεῖται, μὴ ἐπισατικῶς τοῦ νοῦ ἐξευρηκότος, οἷς τισὶ διαιτήμασι καὶ φαρμάκοις δέον κεχρηῆσθαι· οἷς δῆθα⁴⁵ τοῦτο⁴⁶ προὔργου γίνεται,⁴⁷ ἐπὶ μὴ πᾶσι τοῦτο γίνεται. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, φαίης δ' ἂν ἡμῶν ἄμεινον κατανεύσας καὶ περὶ τούτων, χρεῶν ἂν εἴη ἐντεῦθεν προαναλαμβάνοντας ἡμᾶς τὸν λόγον, προδιασαφῆσαι ἅπτ' ἂν εἴη προσήκον εἰδέναι τὸν ἐντευξόμενον τῷ βιβλίῳ, ὡς μὴ ἀπατῶτο τῆς περὶ τὸν ἄνθρωπον οἰκονομίας ἀγνοῶν τοὺς λόγους.

τα ὅσα ανέφερε για να του ζητήσει να γράψει πραγματεία αποκλειστικά για το ζήτημα του ψυχικού πνεύματος.

⁴⁵ Ἰ δῆτα.

⁴⁶ Ἰ παραλείπεται.

⁴⁷ Ἰ δίνεται.

Το ότι οι επιστημονικές θεωρίες ομοιάζουν με κλίμακες και γέφυρες⁴⁸ που οδηγούν τον νου από τα ταπεινότερα στα τιμιότερα, έχουν όμως ανάγκη και την μεταξύ τους αλληλοβοήθεια και αυτό στη συνέχεια θα καταστεί φανερό. Γιατί ο νους και όσες ενέργειες της ψυχής τον περιβάλλουν θέλουν να καθιστούν διαρκώς διαφανή και εδληπτα εκείνα, στα οποία θα εκπέμψουν τις ιδιαίτερές τους δυνάμεις.

Όμως, μέσω της ιατρικής τέχνης δεν θα επαναφερθεί η σωστή αναλογία που αρμόζει σε αυτά (δηλαδή στον νου και στις περιβάλλουσες αυτόν ψυχικές ενέργειες) σε τέτοια έκταση που παρατηρείται στις κράσεις, στις ποιότητες και στις ποσότητες, εάν ο νους δεν βρει προηγουμένως, με τρόπο επιστημονικό, ποιές συγκεκριμένες τροφές και ποια φάρμακα θα πρέπει να χρησιμοποιούνται - με άλλα λόγια σε ποιους είναι ωφέλιμο κάθε τι να γίνεται, αφού δεν είναι η ίδια αγωγή ωφέλιμη για όλους.

Επειδή λοιπόν έτσι έχουν τα πράγματα αυτά, θα μπορούσες να μας πεις αν έχεις καλύτερα συγκατατεθεί και σχετικά με αυτά, καθώς είναι ανάγκη, στο σημείο αυτό, πριν λάβουμε εμείς το λόγο,⁴⁹ να διασαφηνίσουμε προηγουμένως τι θα πρέπει να γνωρίζει αυτός που θα διαβάσει το βιβλίο, ώστε να μην έχει εσφαλμένη αντίληψη επειδή δε γνωρίζει τις θεωρίες τις σχετικές με την ανθρώπινη ιδιοσυγκρασία.

---

⁴⁸ Ο παραλληλισμός των φιλοσοφικών θεωριών (δηλ. των επιστημών) με κλίμακα είναι συλλογισμός που εμφανίζεται και στην 'εγκυκλοπαίδεια' που συνέγραψε ο Ιωσήφ ο Φιλόσοφος (1260 ή 1280-1330) (συγκεκριμένα στην εισαγωγή του κειμένου αυτού). Σε νεοπλατωνικά κείμενα παρόμοιος συλλογισμός εμφανίζεται σε 4 συγγραφείς, Nicomachus Math., *Introductio arithmetica* 1.3.6.2-4; Pseudo-Galenus Med. *De partibus philosophiae* 9.1-5; Ammonius, *In Porphyrii Isagogen ...*13.4-6; Elias, *In Porphyrii isagogen ...*28; *idem, (olim Davidis) in Aristotelis Categorias...*121.17; David, *Prolegomena philosophiae* 59.19; M. Psellos βλέπε A.J.H. Vincent, «Notices sur divers manuscrits grecs relatifs à la musique», dans *Notices et Extraits des Manuscrits de la Bibliothèque du Roi*, v. XVI, 1847, p. 365, όπου όμως οι συγγραφείς αυτών των κειμένων δεν αναφέρονται στις επιστήμες γενικά αλλά συγκεκριμένα στις τις 4 μαθηματικές επιστήμες (γεωμετρία, αστρονομία, αριθμητική και μουσική), τις οποίες αποκαλούν μαθήματα ή μαθηματικά. Δεν είναι ίδιο το νόημα λοιπόν στο συλλογισμό του Ιωάννη Ζαχαρία, αφού αυτός αναφέρεται γενικά στις επιστήμες. Στο έργο του Ιωσήφ του Φιλόσοφου που ο εκδότης του αποκάλεσε 'εγκυκλοπαίδεια', το σχετικό χωρίο περί κλίμακες βρίσκεται στο ιαμβικό του ποίημα που θέτει ως εισαγωγή. Και εκείνος αναφέρεται στην τετράδα των μαθηματικών επιστημών. Όμως, μέσω του έργου του αυτού, δείχνει ότι συνέλαβε και ο ίδιος το ρόλο των διαφόρων επιστημών και τη μεταξύ αυτών σχέση κατά τον ίδιο τρόπο με τον Ιωάννη Ζαχαρία.

⁴⁹ Εδώ θέλει να πει ο Ιωάννης, 'πρίν στρέψει τον λόγο στην ιατρική'.